

*Кузнецова М. О.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри теорії та практики перекладу
Запорізького національного технічного університету*

*Ходус А. М.,
магістрант кафедри теорії та практики перекладу
Запорізького національного технічного університету*

АНГЛОМОВНИЙ ПІСЕННИЙ ДИСКУРС У КОНТЕКСТІ ЛІНГВОКУЛЬТУРИ (НА МАТЕРІАЛІ ПОП-ПІСЕНЬ ХХІ СТОЛІТТЯ)

Анотація. Стаття присвячена розгляду англомовного пісенного дискурсу як ресурсу відтворення ключових цінностей і концептів англомовної лінгвокультури. Аналізується роль і місце англомовного пісенного дискурсу в сучасній лінгвістиці. Розглядаються його характерні риси, виявляється його глобалізуючий потенціал. Підкреслюється, що особливу увагу в текстах поп-жанру англомовного пісенного дискурсу приділено емоційному концепту ЛЮБОВ/LOVE.

Ключові слова: текст, дискурс, лінгвокультура, концепт.

Постановка проблеми. У сучасній лінгвістиці одним із найбільш широко обговорюваних є поняття дискурсу. Як складний, багатоаспектний і багатовимірний феномен дискурс посідає особливе місце в метамові гуманітарного знання ХХІ ст. Його вивченню як синергетичної системи, «інтегрального феномена, мисленнєво-комунікативної діяльності, яка є сукупністю процесу й результату і включає як позалінгвальний, так і власне лінгвальний аспект» [1, с. 105–106], а також аналізу проблем його породження, функціонування та сприйняття з урахуванням антропоцентричного спрямування лінгвістичної науки присвячена значна кількість наукових розвідок відомих лінгвістів.

В останнє десятиліття в сучасній лінгвістиці збільшується кількість наукових праць, присвячених різним типам дискурсу, зокрема художньому (В. Бурбело, Р. Комар), поетичному (В. Карасик, О. Колесник), публіцистичному (І. Соболева), газетному (С. Коновець), рекламному (Н. Волгогон), політичному (К. Серажим) тощо. Дискурс дедалі частіше розуміється як значущий елемент культури й соціальних відносин. У зв'язку із цим значно ускладнилося й розширилося уявлення про закономірності формування й передачі смислу в дискурсі, про те, що повинна знати й уміти людина, яка є центром комунікації. Це й робить дослідження механізмів функціонування дискурсу певного типу актуальним.

Зараз у фокусі лінгвістичної уваги все частіше опиняються проблеми пісенного дискурсу. Тим не менше, його значимість як соціального явища філософи, антропологі та лінгвісти оцінили зовсім недавно, у кінці ХХ ст., коли стало ясно, що в суспільстві втрачений дух єдності, запанувало почуття невіри й байдужості до того, що відбувається [2, с. 141]. Сьогодні є багато визначень і різних жанрів пісенного дискурсу [2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9], однак це питання й досі залишається перспективним для дослідження, оскільки є різні підходи до розуміння зазначеної проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Так, упродовж довгого часу пісенний дискурс розглядався дослідниками як один із різновидів дискурсу ліричної поезії, що пояснюється наявністю низки спільних рис – особливостей ритміко-композиційної будови, художніх засобів створення образів, передачі думок і почуттів автора, наявністю підтексту, «прихованого сюжету» [10, с. 14], а також інтертекстуальністю як жанровим зв'язком текстів, схожістю тематики (любов, дружба, свобода, гідність), типових мотивів (ностальгія, самотність та ін.) [5, с. 13]. Ю. Плотницький досліджує англійський пісенний дискурс і вказує, що популярна музика є одним із каналів поширення англійської мови у світі, при цьому цікаво те, що молодь багатьох країн часто краще знайома з англомовними (в основному англійськими й американськими виконавцями), ніж із вітчизняними [5].

Суголосною є й думка Д. Кристала, який у праці «Англійська мова як глобальна» [11] зазначає, що більшість груп і сольних виконавців сучасної музики співають англійською мовою, причому їх рідна мова не має значення. За словами Д. Кристала, у такому домінуванні є позитивний аспект для світової культури в цілому, оскільки твори таких авторів, як Боб Ділан, Боб Марлі, Джон Леннон і Джон Баєз «стали для молодого покоління символом свободи, непокори й прогресу» [11, с. 103]. Таким чином, англомовний пісенний дискурс слід кваліфікувати як потужний засіб пропаганди англійської мови, англійської й американської культури з властивими їм цінностями й ідеалами. Слід згадати й про роль Інтернету як окремого позитивного каналу в стимулюванні інтересу до англомовного пісенного дискурсу, адже в Інтернеті можна знайти текст пісні практично будь-якого англомовного виконавця. Отже, науковці, у сферу інтересів яких входить пісенний дискурс, зокрема англомовний, одноставно погоджуються, що саме він є домінуючим у глобальному масштабі.

Отже, **об'єктом** представленої наукової розвідки є англомовний пісенний дискурс, а **предметом** аналізу – його лінгвокультурні характеристики.

Мета статті полягає в характеристиці англомовного пісенного дискурсу як засобу відтворення ключових цінностей і концептів англомовної лінгвокультури. Представлене дослідження присвячене аналізу англомовного пісенного дискурсу на матеріалі поп-пісень ХХ–ХХІ ст. англомовних виконавців.

Виклад основного матеріалу. Термін «дискурс», який тлумачиться дослідниками неоднозначно, нами використовується в значенні «сукупність тематично співвіднесених текстів із притаманними їм мовними особливостями» [12, с. 144; 13, с. 14],

тобто зміст (тема) дискурсу розкривається лише в комплексній взаємодії текстів. Пісенний дискурс розуміється в праці як родове поняття стосовно текстів англомовних пісень, які характеризуються своєрідними тематичними, лексичними, синтаксичними й іншими особливостями й відображають «імовірний світ» [12] представників англомовних країн.

Слід зазначити, що подана стаття є частиною самостійної кваліфікаційної праці, яку виконано в руслі досліджень, присвячених лінгвокультурному вивченню тексту, що зумовлює урахування не лише суто лінгвальних особливостей англомовних пісенних текстів, але й культурологічних аспектів їх функціонування. Якщо розуміти мову як ключ до культури того чи іншого мовного співтовариства, то такий підхід видається цілком логічним і узгоджується із сучасною антропоцентричною парадигмою в лінгвістиці. Отже, облік культурологічних факторів допомагає глибше зрозуміти й точніше пояснити мовні особливості текстів англомовного пісенного дискурсу.

Крім того, дослідження виконане в рамках комунікативного підходу до розуміння пісенного дискурсу, а, як відомо, комунікація в межах цього типу дискурсу має емоційний характер і тому пов'язана з інтерпретацією та продукуванням нових смислів. Тематична своєрідність пісенних текстів може слугувати актуалізатором нових смислів. Оскільки характер дискурсу багато в чому залежить від соціокультурного контексту, під час його аналізу необхідно враховувати ситуаційні, психологічні, соціальні й культурні фактори, які є важливими для його виробництва й інтерпретації.

Англомовний пісенний дискурс як сукупність тематично співвіднесених текстів поп-пісень являє собою синтез вербального й музичного компонентів. Тут слід зупинитися на понятійній парадигмі позначення структурно неоднорідних текстів, які побудовані на поєднанні семіотично гетерогенних складників. Так, виділяють креолізовані (Ю. Сорокін, Є. Тарасов), мультикомунікативні (В. Костомаров), контаміновані, або гібридні (Ю. Бельчик), мульти-/полімодалні (Г. Кресс, Т. ван Ліувен), полікодові тексти (Г. Ейгер, В. Юхт). За словами В. Чернявської [14, с. 83], ці терміни увійшли в науковий обіг, підкреслюючи, що текст як комунікативна величина не обмежується лише мовним складником. Ми пропонуємо вважати англомовний пісенний текст полікодовим утворенням, тобто когерентним цілим, що складається з декількох семіотичних кодів. Полікодовими є тексти, побудовані на з'єднанні в єдиному графічному просторі семіотично гетерогенних компонентів.

Об'єднання вербальних і невербальних компонентів являє собою певну структуру, що характеризується проявом взаємозалежності складників як у змістовному, так і у формальному аспектах. Незважаючи на домінування музичного компонента в тексті пісні, вербальний і мелодійний компоненти нерозривно пов'язані, особливо структурно. Мелодійний компонент організує сприйняття всього тексту пісні, що дозволяє вербальному компоненту виконувати роль віршованого тексту, не досягаючи рівня поезії. Таким чином, мелодійний компонент готує реципієнта до сприйняття вербального компонента на іншому, радше емоційно-чуттєвому, ніж раціонально-аналітичному рівні [5, с. 19].

Відповідно до теорій постструктуралізму та соціального конструктивізму, дискурс являє собою мережу соціальних тем, голосів, пресупозицій і дій. Він конструює бачення світу, відбите в текстах [15, с. 49, с. 67], саме тому він завжди відчуває на собі вплив культури й суспільства. Таким чином, пісенний дискурс – це особлива форма збереження культурних знань.

Проникаючи в різні сфери, пісня є свого роду «дзеркалом життя», яке відображає основні цінності, етичні погляди, соціальні уявлення, суспільні зміни та стереотипи певної епохи, створює моделі поведінки й культурні норми й передає їх наступним поколінням [16, с. 158]. Як особливий спосіб вираження культури пісня являє собою естетичну й емоційно-моральну інтерпретацію багатомірності та багатоаспектності навколишньої дійсності, вона є засобом художнього вираження внутрішнього світу людини. За допомогою музики й пісень людина пізнає й інтерпретує світ. У пісні проявляються еталони культури, національні й етнокультурні стереотипи – «узагальнене уявлення про типові риси, що характеризують який-небудь народ» [17, с. 108]; культурний фон епохи – історичні події та явища соціального життя, що відбулися чи відбуваються в певному культурному суспільстві; ментальність – спосіб бачення світу в категоріях суспільної свідомості, у якому сплетені емоційні, духовні, інтелектуальні та вольові якості національного характеру; менталітет як глибинна структура свідомості, що відображає склад розуму й душі народу. Саме тому пісенні тексти, популярні в певному соціальному середовищі, в осіб різного віку, статі, сфери діяльності і т. п., є цінним матеріалом для вивчення особливостей культури народу, його світогляду та світосприйняття, традицій і звичаїв, а також для виявлення соціальних характеристик лінгвокультурної спільноти [10, с. 10].

У сучасному світі пісня й інші культурні артефакти не просто стають глобальними у своїх темах і формах, але починають грати конституюючу роль у процесах глобалізації й дискурсах глобалізації [18, с. 6]. Пісня як важлива складова частина культури будь-якого етносу є істотним чинником глобалізаційних процесів у їх культурному й лінгвістичному вимірі. Отже, сьогодні пісню слід розглядати не лише як засіб розваги, але й як інструмент просування певних ідей і способу життя, іншими словами, як засіб культурної експансії.

Англомовні поп-пісні правомірно вважаються яскравим фрагментом сучасної масової культури, адже вони постають невід'ємним компонентом в ієрархії потреб людини XXI століття. Текстам сучасних англомовних пісень властиві характерні особливості мистецтва постмодерну, у них співіснують риси масового мистецтва, певні субкультурні тенденції. Тому не дивно, що англомовний пісенний дискурс виділено як один із жанрів дозвілєвої комунікації молодіжної субкультури (Т. Астафурова) з властивою йому лінгвальною й екстралінгвальною специфікою, адже мета його полягає в здійсненні емоційного впливу, формуванні соціальної позиції й ціннісної орієнтації слухача.

У наш час, аналізуючи стан музичної культури, ми переконаємося, що вона сильно змінилася. Її трансформація впливає на формування цінностей молодого покоління. Отже, актуальним стає вивчення аксіологічного аспекту англомовного пісенного дискурсу, оскільки останній є глибоко суб'єктивним і репрезентує цінності й антицінності англомовної молодіжної субкультури через специфічні образи, стиль життя, своєрідність світовідчуття. Як комунікативний процес дискурс пов'язаний із когнітивною сферою особистості, із соціумом і культурою в цілому. Отже, дискурс слід розглядати як сукупність апеляцій до концептів, адже продукуванню одиниць дискурсу передують ментальні процеси, а «когнітивні дослідження за своєю парадигмальною сутністю є дискурсивними <...>» [1, с. 1–12]. Аналізуючи концепт із погляду когнітивної лінгвістики, О. Кубрякова визначає його як засіб пояснення «ментальних ресурсів» людської свідомості; дослідниця звертає увагу на

природу та функціональність концепту, наголошуючи на його ключовій ролі у формуванні «концептуальної системи та мови мозку», тобто й мовної картини світу людини [19, с. 90]. Отже, концепт – це фрагмент знання, досвід особистості, що включає як мовну, так і позамовну інформацію.

Так, О. Шевченко [20, с. 9], моделюючи концептосферу англомовної молодіжної субкультури, пропонує виділяти такі три групи концептів, що складають її поняттєво-ціннісний аспект:

– поведінкові, семантика яких доповнена закликом до певного стилю поведінки. Базовими концептами цієї групи є нонконформізм (*non-conformity*), пасивність (*drift*), виклик (*challenge*), епатаж (*epatage*);

– емоційні, які представляють культурні універсалії із ціннісною й образною складовими частинами. Базовим емоційним концептом виступає любов (*love*), периферійними – свобода (*freedom*), смерть (*death*), віра (*faith*), самотність (*loneliness*);

– соціальні, які актуалізують соціально-статусні й матеріальні цінності. Ядерний концепт – расизм (*racism*), периферійні – влада (*power*), власність (*property*), гроші (*money*), статус (*status*), благополуччя (*well-being*).

За словами дослідниці [20, с. 13], у 80% творів поп-жанру англомовного пісенного дискурсу реалізується емотивна функція, що відображене в його тематичній специфіці і вербалізації концептів емоційної групи. Емоційні концепти відносять до розряду універсальних, оскільки саме емоції є «центральною частиною, яка робить представників різних етносів більш-менш схожими один на одного» [21, с. 87]. При цьому емоційним концептам властива етноспецифічність, яка зумовлена «індивідуальним емоційним трендом і національним індексом цієї культури» [21, с. 86].

Отже, центральним у групі емоційних концептів є поняття «любов» (LOVE), що знаходить відображення в назвах музичних творів, зокрема *Come Down Love (Shakira)*, *Crazy in Love (Beyonce)*, *I found love (3 Doors Down)*, *I Need Your Love (Calvin Harris ft. Ellie Goulding)*, *I want to know what love is (Foreigner)*, *Lost Inside Your Love (Enrique Iglesias)*, *Love (Inna)*, *We Found Love (Rihanna)*, *Love me again (John Newman)*, *Love story (Union J)*, *Love You Like a Love Song (Selena Gomez)*, *My Love (Justin Timberlake)*, *Thank You for Loving Me (John Bon Jovi)*.

Проаналізований матеріал дослідження дає підстави заявити, що значення, сенс і поняття «любов» значно відрізняються від того, що вкладалося в нього раніше, і це більшою мірою залежить від культурно-історичних і соціально-економічних умов сучасного суспільства, які впливають на свідомість і поведінку людей. Любов усе більше оцінюється не як «велике світле почуття» й бажання прожити із цією людиною все життя, а як маніпуляція для задоволення власних потреб. Слід зауважити також, що саме поняття «любов», що раніше включало почуття поваги, терпимості, сприйняття й прийняття іншого як окремої унікальної особистості з усіма її недоліками й перевагами, замінюється на нове поняття любові, що складається з пристрасті й грошового достатку партнера.

Отже, ЛЮБОВ/LOVE як лінгвокультурний емоційний концепт має універсальний характер, адже він присутній, очевидно, у всіх етнічних лінгвокультурах. Любов як універсалія культури, в якій фіксується ставлення до об'єкта як до чогось безумовно цінного, являє собою, якщо можна так сказати, «телеономний концепт у квадраті»: вона формує смисл індивідуального життя й через вихід за межі окремого буття, і через прагнення єднання з абсолютним благом [22, с. 28]. Телеономні

концепти – це «вищі духовні цінності, що утворюють і втілюють для людини моральний ідеал, прагнення до якого створює моральну виправданість життя, ідеал, заради якого варто жити й не шкода померти» [22, с. 24]. Концепт ЛЮБОВ відображає уявлення про базові («термінальні» [23, с. 132]) цінності й «екзистенційні блага» [24, с. 75], у яких виражені основні переконання, принципи й життєві цілі, і стоїть в одному ряду з концептами ЩАСТЯ, ВІРА, НАДІЯ, ВОЛЯ [22, с. 34]. Він безпосередньо пов'язаний із формуванням у людини смислу життя як мети, досягнення якої виходить за межі її безпосередньо індивідуального буття.

Висновки. Англомовний пісенний дискурс є продуктом і медіатором соціально й культурно зумовленої комунікації, потужним і впливовим ресурсом виробництва ключових цінностей і концептів культури, а його вивчення дозволяє глибше розкрити різні аспекти взаємодії мови й суспільства. Однією з провідних функцій культури є ідентифікація національної своєрідності суспільства, а музика, особливо пісня (текст пісні), є найпотужнішим механізмом виробництва національної ідентичності, що сприяє згуртуванню етносу. Як виразник етнічної культури, відображення мовної картини світу й менталітету, пісня відіграє значну роль у формуванні естетичних і матеріальних цінностей етносу й забезпечує спадкоємність національної картини світу шляхом передачі етнічно специфічних культурних концептів із покоління в покоління. **Перспективи** подальших досліджень вбачаємо в аналізі вербального контуру емоційного концепту LOVE в англомовній лінгвокультурі, його вивченні як способу відображення національної культури в англомовному пісенному дискурсі ХХ–ХХІ ст.

Література:

1. Шевченко І. Когнітивно-комунікативна парадигма і аналіз дискурсу: [монографія] / І. Шевченко // Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен. – Харків: Константа, 2005. – С. 9–20.
2. Потапчук М. Пісенний дискурс як комунікативний процес / М. Потапчук // Вестник Челябинского государственного университета. Сер. Филология. Искусствоведение. – Челябинск, 2013. – № 2 (293). – Вып. 74. – С. 140–143.
3. Мензаирова Е. Актуализация концептов «любовь» и «женщина» в песенном дискурсе: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19 / Е. Мензаирова. – Ижевск, 2010. – 187 с.
4. Муратова В. Бинарные концепты «любовь/love» и «ненависть/hate (hatred)» в английском и русском песенных дискурсах: сопоставительный аспект: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / В. Муратова. – Казань, 2010. – 22 с.
5. Плотницкий Ю. Лингвостилистические и лингвокультурные характеристики англоязычного песенного дискурса: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки» / Ю. Плотницкий. – Самара, 2005. – 21 с.
6. Плотницкий Ю. Англоязычный песенный дискурс как компонент массовой культуры / Ю. Плотницкий // Bridging linguistics and methodology: VIII Межрегиональная научно-практическая конференция: материалы и тезисы докладов. – Самара, 2003. – С. 141–146.
7. Смоленцева М. Эмоциональный концепт «любовь» в песенном дискурсе: на материале русского, немецкого и горномарийского языков: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.20 / М. Смоленцева. – Чебоксары, 2009. – 217 с.
8. Хохрякова Е. Особенности песенного дискурса / Е. Хохрякова // Вестник Поморского университета. Сер. Гуманитарные и социальные науки. – 2009. – № 9. – С. 216–218.

9. Хохрякова Е. Песенный текст как вид дискурса / Е. Хохрякова // Язык. Культура. Коммуникация : III Международная заочная научно-практическая конференция, март 2009 г. – Ульяновск, 2009. – С. 292–296.
10. Дуняшева Л. Конструирование гендера в блюзе и рэпе: глобальное и локальное : [монография] / Л. Дуняшева, Е. Гриценко. – Нижний Новгород, 2013. – 213 с.
11. Crystal D. English as a Global Language. 2nd edition / D. Crystal. – Cambridge : Cambridge University Press, 2003. – 212 p.
12. Степанов Ю. Методы и принципы современной лингвистики / Ю. Степанов. – М. : УРСС, 2005. – 312 с.
13. Чернявская В. Лингвистика текста. Лингвистика дискурса : [учеб. пособие] / В. Чернявская. – М. : Флинта: Наука, 2013. – 208 с.
14. Чернявская В. Лингвистика текста: поликодовость, интертекстуальность, интердискурсивность : [учеб. пособие] / В. Чернявская. – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 248 с.
15. Litosseliti L. Gender and language: theory and practice / L. Litosseliti. – London : Hodder Arnold; New York, 2006. – 192 p.
16. Дуняшева Л. Концепт «свобода» в афроамериканском песенном дискурсе / Л. Дуняшева // Ученые записки Казанского университета. Сер. Гуманитарные науки. – Казань, 2011. – Т. 153. – Книга 6. – С. 158–167.
17. Маслова В. Лингвокультурология / В. Маслова. – М. : Издательский центр «Академия», 2001. – 208 с.
18. McElhinny B. Words, Worlds, and Material Girls. Language, Gender, Globalization / В. McElhinny. – Berlin, New York : Mouton de Gruyter, 2007. – 454 p.
19. Кубрякова Е. Язык и знание: На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира / Е. Кубрякова. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 560 с.
20. Шевченко О. Лингвосомиотика молодежного песенного дискурса : на материале английского языка : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / О. Шевченко. – Волгоград, 2009. – 20 с.
21. Шаховский В. Эмоциональные культурные концепты: параллели и контрасты / В. Шаховский // Языковая личность: культурные концепты: Сб. науч. тр. ВГПУ, ПМПУ. – Волгоград – Архангельск, 1996. – С. 80–96.
22. Воркачев С. Сопоставительная этносемантика телеономных концептов «любовь» и «счастье» (русско-английские параллели) : [монография] / С. Воркачев. – Волгоград : Перемена, 2003. – 164 с.
23. Джидарьян И. Представление о счастье в российском менталитете / И. Джидарьян. – СПб. : Алетейя, 2001. – 242 с.
24. Брудный А. Психологическая герменевтика / А. Брудный. – М. : Лабиринт, 1998. – 336 с.

Кузнецова М. О., Ходус А. Н. Англоязычный песенный дискурс в контексте лингвокультуры (на материале поп-песен XXI века)

Аннотация. Статья посвящена рассмотрению англоязычного песенного дискурса как ресурса воспроизводства ключевых ценностей и концептов англоязычной культуры. Анализируется роль и место англоязычного песенного дискурса в современной лингвистике. Рассматриваются его характерные особенности, выявляется его глобализирующий потенциал. Подчеркивается, что особое внимание в текстах поп-жанра англоязычного песенного дискурса уделяется эмоциональному концепту ЛЮБОВЬ/LOVE.

Ключевые слова: текст, дискурс, лингвокультура, концепт.

Kuznetsova M., Khodus A. English song discourse in the context of linguoculture (based on pop songs of the 21st century)

Summary. The given article deals with the investigation of the English song discourse as a means of (re)production of key values and concepts of a culture. It considers the place of the English song discourse in linguistics. It also analyzes the characteristic features of the song discourse and reveals its globalizing potential. It is emphasized that special attention in the texts of the pop genre of the English song discourse is given to the emotional concept LOVE.

Key words: text, discourse, linguoculture, concept.